

Nr 121

Av fru **Hörnlund** och herr **Carlstein**, om utredning angående utbildningen på barnavårdens område.

Allt fler har under de senaste åren fått vidgade möjligheter till utbildning. Målsättningen är att söka eliminera de hinder som fortfarande kan förekomma när det gäller allas rätt att finna goda utbildningsvägar. Satsningen på vuxenutbildning och arbetsmarknadsutbildning har stor betydelse i detta sammanhang eftersom den vänder sig så gott som direkt till grupper som har svårt att få utbildning inom vårt ordinarie utbildningssystem. Sammanförandet av skolorna på det gymnasiala stadiet till en skolform utgör en väl motiverad reform inte minst genom att den ger möjligheter till samordnad planering och genom att yrkesutbildningslinjerna får en bred inriktning genom den s. k. blockprincipen. Det är också av utomordentligt värde att det eftergymnasiala utbildningssystemet f. n. är under utredning liksom lärarutbildning, kompetensfrågor m. m. Vissa av här nämnda utredningar torde knappast bli färdiga inom den närmaste tiden. Det kan därför finnas skäl att utan att invänta utredningsresultat från samtliga dessa utredningar inom utbildningens område även åstadkomma viss översyn och smärre förändringar inom utbildningsgrenar där olikformighet gentemot övrig undervisning förekommer. Detta gäller i synnerhet utbildning inom barnavårdsområdet där det ställs krav på hempraktik, förpraktik m. m. i en utsträckning som knappast torde förekomma inom något annat utbildningsområde. Vidare förekommer s. k. provotid, och bestämmelserna om intagningsålder för att vinna inträde på respektive utbildningslinjer är olikformig. Det är att beklaga att det finns så många hindrande faktorer för dem som önskar utbildning inom barnavårdsområdet. För de närmaste åren framåt behöver utbildningskapaciteten ökas, och det är då värdefullt att de som önskar verka inom barnavårdssektorn inte tvingas avstå på grund av att andra utbildningsvägar är betydligt bekvämare att gå. Framför allt behövs det fler manliga befattningshavare inom barnavårdssektorn. Vi förutsätter att manliga studerande knappast stimuleras att efterfråga en utbildning som inte i stort ansluter till övriga utbildningsgrenar.

För närvarande förekommer en mängd olika utbildningsvägar inom barnavårdsområdet, vilka för till skilda kompetenser. Det finns ett 20-tal kurser och utbildningsvägar att välja på av varierande längd och med som förut nämnts olika intagningskrav. Här må nämnas att exempelvis förskollärare och fritidspedagoger utbildas vid skilda undervisningsanstalter med skilda

huvudmän trots att utbildningstidens längd (2 år) är lika för båda kategorierna och trots att det i princip krävs likvärdig skolunderbyggnad (grundskolans teoretiska linjer eller motsvarande) för båda utbildningarna. Beträffande förkunskaper skall sökande till förskoleseminarium ha 16 veckors praktik i spädbarnsvård, sammanhängande praktik om 9 veckor i enskilt hem med barn i åldern 0—7 år och sammanhängande praktik om 16 veckor under handledning av utbildad förskollärare, fritidspedagog eller annan inom barngrupp verksam person. För fritidspedagogutbildning krävs 2 månader i familjehushåll och 4 månaders sammanhängande barnavårdspraktik bland skolbarn.

De olika inträdeskraven när det gäller förpraktik hindrar inte att förskollärare nu efter utbildningen ofta tjänstgör i fritidshem liksom det på sikt kan förutsättas att fritidspedagoger i stor utsträckning kommer att arbeta i daghem eller lekskola. En fritidspedagog kan handleda blivande förskollärare, men när det gäller utbildningen finns särskilda statliga seminarier för den ena utbildningen medan den andra lagts under kommunen i kommunala yrkesskolor. Utrustningsmässigt betyder det att i en ort där båda utbildningsgrenarna förekommer stat och kommun var för sig skaffat lokaler, inventarier, materiel, litteratur, ADV-hjälpmedel m. m. för att var för sig bedriva en utbildningsverksamhet som i stort sett är likvärdig och som för till i stort sett likvärdig kompetens. Härtill kommer i vissa orter landstingens utbildningsverksamhet som också kräver investeringar och utrustning, lärare m. m. De små utbildningsinstitutioner som förskoleseminarierna utgör har egen skolledning, egna lärare, ekonomipersonal o. s. v. medan fritidspedagogutbildningen går in som en del av den kommunala yrkesskolan och således inte kräver exklusiv skolledning, administration m. m. Det finns f. n. 14 förskoleseminarier vilket torde innebära att det också finns 14 rektorstjänster, och även om det ingår viss undervisningsskyldighet i rektorstjänsterna kan man kanske ställa sig frågande till om det är en rationell anordning att denna undervisningsverksamhet bedrivs direkt under skolöverstyrelsen utan samordning med övrig undervisning i kommunal regi.

När det gäller övrig barnavårdsutbildning förekommer dels skilda huvudmän för relativt likvärdiga utbildningar, dels flera kurser som för till relativt likvärdig kompetens men med skiftande krav på förpraktik och inträdesålder m. m. Även i detta hänseende frågar man sig om det inte är rationellt att få en samordning med förskolläraryrket och fritidspedagogutbildning till stånd. Detta gäller i den socialpedagogiska utbildningen. Visserligen är denna utbildning 3-årig, men det tredje året borde med fördel kunna läggas på den 2-åriga förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningen som ett specifikt utbildningsmål för de studerande som ämnar bli föreståndare vid institutioner för barn och ungdom. Detta är angeläget dels med tanke på ökad efterfrågan på adekvat utbildning för föreståndare vid barnstugor, dels också därför att fler orter än Stockholm skulle kunna erbjuda den längre och

mer specialiserade utbildningen inom barnavårdsområdet. Frågan kräver givetvis utredning. För administrativa tjänster på barntillsynsområdet, exempelvis för intendenttjänster vid de kommunala förvaltningsorgan (familjenämnd, barnstugestyrelse, barnavårdsnämnd, socialnämnd eller annan), som är huvudmän för barntillsynsverksamheten, finns f. n. ingen speciell utbildning. De större kommunerna torde i stor utsträckning besätta dessa tjänster med personer med socionomutbildning, vilket i och för sig kan anses tillfredsställande. Å andra sidan finns det många kommuner som tillsätter tjänsterna med befattningshavare utan adekvat utbildning för tjänsterna i fråga. Barntillsynskonsulenter och barnstugekonsulenter rekryteras i stor utsträckning bland förskollärare, men inte heller för dessa finns någon speciell utbildning eller fortbildning ordnad. För dessa kategorier skulle behövas en utbildning med starka inslag av samhällskunskap, administration och arbetsledarskap. En sådan utbildning kan läggas som 1-årig fortbildning efter genomgången 2-årig förskollärareutbildning eller inordnas som en gren av den 2-åriga utbildningen. I detta sammanhang bör nämnas lärarhögskolornas speciallinje, gren 3, vid vilken förskollärare utbildas genom en 1-årig påbyggnad för tjänstgöring bl. a. vid sjukhus. Dels är det, enligt vår mening, angeläget att denna utbildning också står öppen för fritidspedagoger, dels bör det undersökas om inte en liknande påbyggnadsutbildning bör kunna knytas till socialhögskolorna i syfte att skapa en utbildningsväg för förskollärare/fritidspedagoger och andra som vill ägna sig åt administrativa tjänster inom barntillsynsområdet i kommunerna.

När det gäller utbildningen inom barnavårdsområdet är det närmast de mångskiftande bestämmelserna om förutbildning, inträdesålder, praktiktjänstgöring m. m. som, enligt vår uppfattning, verkar hindrande för en rationellt bedriven undervisning och för möjligheterna att få ett differentierat elevmaterial. Detta gäller också en rad av de kortare utbildningsvägarna inom området. De flesta utbildningarna kräver för inträde ungefär likvärdig skolunderbyggnad, d. v. s. grundskolans teoretiska linjer eller motsvarande. Men minimiålder för inträde har i de flesta fall satts till 19 år eller mer. (Enligt vår uppfattning bör de sökande som inte väljer gymnasieutbildning ha möjlighet att gå direkt från grundskolan och in i färdigutbildning, d. v. s. i likhet med vad vissa elever får som kommer in i gymnasieutbildning.) Det är oklart om den i princip beslutade nya gymnasieorganisationen i sig innefattar exempelvis grundutbildning för samtliga som avser att utbilda sig för barnavårdsområdet. I vart fall kommer alltfört många elever med enbart grundskola att söka exempelvis barnsköterskeutbildning. Det finns då, enligt vår mening, inga skäl som talar för ett uppskjutande av en sådan utbildning tills den sökande fyllt 18 år. När det gäller utbildningen till förskollärare/fritidspedagoger m. fl. kan det förutsättas att de flesta sökande i framtiden kommer från det nya gymnasiet, och de är då i regel i 18—19-årsåldern. Nuvarande intagningsregler stadgar att sökanden under det år då inträde söks

skall fylla lägst 19 år. Eftersom barnsköterskeutbildningen visat sig för många vara en genomgångsutbildning i väntan på inträde vid bl. a. förskoleseminarium kan man dock förvänta att sökande med barnsköterskeutbildning redan vid 18-årsåldern skulle kunna gå direkt över till förskolläraryt- bildning. Om förpraktikkraven slopades vid utbildning till förskollärare, fritidspedagog m. fl. utbildningar skulle i vart fall intagningsåldern kunna sättas till 18 år, om över huvud taget en intagningsålder skall preciseras.

Skolöverstyrelsen har gjort en översyn över barnavårdslärares, fritidspeda- gogers och barnsköterskors yrkesval. Undersökningen visar bl. a. att en stor del av de utbildade väljer att gå över till områden som ligger utanför det utbildningen egentligen avser eller gå över till vidareutbildning. Det visar sig t. ex. att av barnavårdslärarna går 75 % till lärartjänster medan övriga går till institutioner. De flesta som söker barnavårdsläraryt- bildning är kvinnor. Möjligen kan det faktum att utbildningen sker vid s. k. seminarier för huslig utbildning utgöra en av orsakerna till den bristande differentie- ringen. Även denna del av barnavårdsutbildningen bör enligt vår mening göras till föremål för översyn. Vidare bör de anstaltspedagogiska kurserna m. fl. specialkurser observeras i detta sammanhang. Frågan är om inte en gemensam grundutbildning för samtliga inom barnavårdssektorn verksamma skulle vara en rationell väg att beträda. Den inledande utbildningen skulle kunna vara gemensam för flera utbildningsvägar och ett slutligt val av specialiserad utbildning utgöra en påbyggnad. Kraven om exempelvis flera års arbete inom vissa institutionstyper borde i detta sammanhang över- vägas att slopas. När det gäller den anstaltspedagogiska utbildningen krävs i vissa fall 3 års tjänstgöring för att komma in i utbildning vilket verkar vara i mesta laget.

Inledningsvis konstaterades att de förpraktikkra- v som ställs när det gäller barnavårdsutbildningen är högst otidsenliga och att de bl. a. torde utgöra hinder för en förnuftig rekrytering inom barnavårdssektorn. Det har under de senaste åren i vissa orter blivit allt svårare att klara fram tillräckligt antal praktikplatser vid institutionerna trots att en snabb utbyggnad av exem- pelvis barnstugor har skett. Förpraktikkra- vet utestänger många ungdomar från möjligheterna att få den utbildning de vill ha, eftersom de kan bo i orter som saknar institutioner eller så lyckas de inte komma över en praktikplats därför att det råder överefterfrågan i orten. Det bör vara tillräckligt med praktik i institutioner under utbildningstiden, varför förpraktikkra- ven bör slopas. Till ett av de mer anmärkningsvärda förhållandena hör praktikkra- ven i enskilda hem. Att några veckors praktik i hem med småbarn har någon uppgift att fylla i utbildningssammanhang har vi ytterst svårt att förstå. Utomstående kan knappast avgöra i hur stor utsträckning den praktiserande ägnat tid åt skötsel av barn. Det får mer ses som en formsak att det krävs att »kommunal förtroendeman eller annan lämplig person» utfärdar intyg om att sådan praktiktjänst förekommit. Även anordningen med förpraktik

i enskilda hem motverkar i hög grad många studerande att välja barnavårdsutbildning, och detta torde i särskilt hög grad gälla presumtiva manliga barnavårdsutbildningskandidater. All hempraktik bör i fortsättningen slopas.

En hel del av de synpunkter som vi lagt på barnavårdsutbildningen gäller också beträffande den ungdomsledarutbildning som f. n. bedrivs. Bl. a. har intagningsåldern satts så högt som till 21 år, och förpraktikkraven är även i detta fall omfattande. Vi anser att denna utbildning kan påbörjas i väsentligt lägre åldrar och utan bestämda förpraktikkrav. I princip bör den som exempelvis gått ut ur gymnasiet direkt kunna gå över i ungdomsledarutbildning, och en viss samordning med exempelvis förskollärare/fritidspedagogutbildning bör också kunna övervägas i detta sammanhang, inte minst med tanke på att det efterfrågas manliga medverkande i barnstugorna och i synnerhet för fritidshemsdelen.

Inledningsvis hänvisade vi till en rad utredningar inom utbildningssektorn. Enligt vad som framgår av direktiven har ingen av dessa utredningar i uppdrag att i särskild ordning pröva frågor som direkt ansluter till barnavårdsutbildningen. I viss mån torde utredningen om det eftergymnasiala utbildningssystemet komma in på frågan om vart förskolläraryrket och viss annan utbildning skall hänföras. Näraliggande utbildning, exempelvis fritidspedagogutbildningen, bör prövas i ett sammanhang liksom frågan om vidareutbildning för mer kvalificerade administrativa och arbetsledande funktioner.

Yrkesutbildningsutredningen har vid bedömandet av vårutbildningen i huvudsak lagt tonkvitten på sjukvårdssidan, och även i prop. 140/1968 lämnas ytterst knapphändiga uppgifter om hur den framtida barnavårdsutbildningen skall organiseras. Även Huvudmannautredningen har i sitt betänkande påpekat oklarheterna när det gäller vårdyrkesutbildningen. Utredningen kommer dock till slutsatsen att denna utbildning i princip bör handhas av huvudmannen för respektive vårdverksamhet, och man hänvisar då i huvudsak till sjukvårdssidan och landstingskommunerna. När det gäller barnavårdssidan är det utan tvivel kommunerna som står för huvudmannaskapet för den övervägande delen av verksamheten. Det sker också för närvarande en mycket snabb utbyggnad på detta område. Det finns således starka skäl som talar för att barnavårdsutbildningen läggs under kommunalt huvudmannaskap, eftersom det är kommunerna som står för praktikplatser och lärarna i hög grad rekryteras från ordinarie skolväsende, samt att det, i många fall, också är kommunerna som anskaffar lokaler. Denna fråga bör observeras i samband med att huvudmannafrågan blir föremål för vidare behandling.

Trots att det redan finns ett stort antal utredningar som har att behandla frågor som har samband med de frågor vi aktualiserat finner vi det angeläget att en särskild kommitté får i uppdrag att göra barnavårdsutbildningen till föremål för översyn. Inte minst därför att det gäller ett relativt speciellt område med en rad utbildningslinjer och kortare kurser som tillkommit

utan egentliga samordningssträvanden och maximalt utnyttjande av samhällets gemensamma resurser. Vissa av de frågor vi tagit upp bör kunna lösas utan allt för tidsödande utredningsomgång. I synnerhet bör frågorna om hem- och för praktik, s. k. prövotid, intagningsålder m. m. kunna överses inom den närmaste tiden i och för behövliga förändringar.

Med hänvisning till ovanstående hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om att frågan om utbildningen på barnavårdsområdet blir föremål för utredning.

Stockholm den 22 januari 1969

Gördis Hörnlund (s) Rune Carlstein (s)